

Institutioneel perspectief op zzp-trend

De stijging van het aandeel zelfstandigen zonder personeel (zzp) roept vragen op rondom inkomensbescherming, arbeidsomstandigheden en de toekomstige betaalbaarheid van ons sociale stelsel. Om toekomstig beleid vorm te kunnen geven is allereerst inzicht nodig in de verwachte ontwikkeling van het aandeel zzp'ers. Hierbij is een institutionele verklaring van belang.

FABIAN DEKKER

Onderzoeker aan het Verwey-Jonker
Instituut en aan de Universiteit Utrecht

INVLOED ECONOMIE EN CULTUUR

Volgens veruit de meeste onderzoekers zijn de macro-economische omstandigheden en de sociaal-culturele individualiseringstendensen in Nederland verantwoordelijk voor de opkomst van de zzp'er. Als het economisch goed gaat, gaat het ook goed met de zzp'er, zo is de gedachtegang. Blanchflower (2000) heeft bijvoorbeeld laten zien hoe een opgaande conjunctuur gepaard gaat met meer vraag naar werk voor zelfstandigen. Ook een recente analyse van het SCP (2011), waaruit blijkt dat steeds meer ondernemers tot de groep 'werkende armen' kunnen worden gerekend tijdens economische neergang, stuurt in dezelfde verklaringsrichting. Het is echter maar de vraag of deze macro-economische verklaring in de empirie stand houdt. Je kunt namelijk net zo goed redeneren dat door werkgevers juist tijdens economische neergang werk wordt uitbesteed aan de zogenaamde flexibele schil om zo met economische onzekerheid om te gaan (Kamer van Koophandel, 2011). Leunt de opkomst van het zzp-schap derhalve op gunstige economische omstandigheden of niet?

De cijfers maken duidelijk dat eerder minder goede economische omstandigheden bijdragen aan de opkomst van het zzp-schap in de afgelopen tien jaar. Dit is als volgt te interpreteren: aan de ene kant zijn er groepen die niet in staat zijn om een baan in loondienst te vinden en noodgedwongen de stap naar het ondernemerschap maken, terwijl er aan de andere kant groepen zijn waarbij juist meer marktkansen ontstaan doordat bedrijven werk uitbesteden op een flexibele basis.

Een andere veelgehoorde oorzaak achter de opkomst van de zzp'er is het proces van individualisering (Pels, 2004). Ondanks dat dit een complex en lastig te definiëren term is, zijn er indicaties dat het proces van individualisering in Nederland toeneemt. Toch moet het individualiseringsverschijnsel niet overdreven worden. Men is weliswaar minder vaak lid van instituties zoals kerken, politieke partijen en vakbonden, maar van een gefragmenteerde samenleving is empirisch verre van sprake (De Beer, 2007). Ook in dit geval is het argument empirisch verre van overtuigend. In bijvoorbeeld Portugal is de mate van individualisme laag maar het aandeel zzp'ers behoorlijk hoog. Engeland scoort daarentegen hoog als het gaat

om de mate van individualisme, maar het aandeel zzp'ers ligt rond het Europese gemiddelde van 10,5 procent (European Foundation, 2010). Deze bevindingen sluiten niet aan bij de veronderstelling dat individualisering een drijvende kracht is achter de opkomst van de zzp'er. Kortom, de groei

van het aandeel zzp'ers in de beroepsbevolking is in geringe mate te relateren aan de conjunctuur en niet aan individualisering. Maar waar hangt het dan wel mee samen?

INSTITUTIONEEL PERSPECTIEF

Om op macroniveau de opkomst van de zzp'er te kunnen begrijpen, is bestudering vanuit een institutioneel gezichtspunt nodig. Het is niet toevallig dat de Nederlandse overheid juist in de afgelopen tien jaar fors heeft ingezet op het stimuleren van het zelfstandig ondernemerschap. Te denken valt aan de introductie van de Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) in 2001, de intensivering van diverse belastingaftrekposten en de mogelijkheid om met behoud van een WW-uitkering een eigen onderneming te starten (Van Es en Van Vuuren, 2010). Samen met het verbeteren van het imago om voor jezelf te beginnen, bijvoorbeeld via stages en colleges in het basis- en voortgezet onderwijs, kan de oorzaak gezocht worden in de faciliteiten die de overheid creëert om het zelfstandig ondernemerschap in Nederland te stimuleren. Om de toekomstige ontwikkeling van het aandeel zzp'ers en hiermee de gevolgen voor het arbeidsmarkt- en sociaal beleid te kunnen bepalen is daarom aandacht voor en onderzoek naar de institutionele factor nodig. Zo kan het van belang zijn om de effecten van veranderingen in het nieuwe Belastingplan 2012 met betrekking tot de uniformering van de zelfstandigenaftrek te onderzoeken. De focus op conjunctuur en individualisering voert op dit moment ten onrechte de boventoon.

LITERATUUR

- Beer, P. de (2007) How individualized are the Dutch? *Current Sociology*, 55(3), 389–413.
- Blanchflower, D. (2000) Self-employment in OECD-countries. *Labour Economics*, 2000(7), 471–505.
- Es, F. van, en D. van Vuuren (2010) Een decompositie van de groei van het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking. *TPEdigitaal*, 4(3), 126–148.
- European Foundation (2010) *Self-employed workers: industrial relations and working conditions*. Dublin: European Foundation.
- Kamer van Koophandel (2011) *Conjunctuurenquête Nederland*. Publicatie op www.kvk.nl.
- Pels, D. (2004) *Op naar een economie van zelfstandigen*. Publicatie op www.waterlandstichting.nl.
- SCP (2011) *Armoedesignalement 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.